

van den lezer niet tot verontschuldiging hoeven in te roepen. Van 1905 tot 1930 werd ik echter, eerst als inspecteur in het Fransch en in de Oude Talen, daarna als inspecteur generaal, met een zwaar officieel ambt in onderwijs en administratie belast, en de ondervinding leert, dat administratieve beslommingen moeilijk te vereenigen zijn met een onderzoek waartoe in de eerste plaats continuïteit onontbeerlijk is.

Mijn tekst is dan ook in den grond gebleven wat hij in het bebroond handschrift was. Hier en daar werden, bij het herzien er van — de door den drukker gebezigde fonetische teekens dwongen tot het herschrijven van het grootste deel van het WOORDENBOEK — een zeker aantal nota's bijgevoegd, welke, naar ik verhoop, den lezer niet ongepast zullen voorkomen.

* * *

Niet alleen wenschte ik hier een woord te zeggen over hetgeen deze uitgave verzaagde, doch ook over de hulp welke mij bij het opstellen en uitgeven er van werd verleend.

Bij het verzamelen van den woordenschat waren mij de vakwoordenlijsten door den heer Paul SERGEYS, vóór 1904 bijeengebracht, zeer behulpzaam. De heeren Dr L. SIMONS, Arthur BAL en Prof. Dr L. GROOTAERS hebben mij nuttige wenken verstrekt.

Een gestadige hulp kwam mij van mijn broer, den heer Adrien GOEMANS, die beter dan iemand de Leuvensche taal- en volkstoestanden heeft leeren kennen, steeds het grootste belang voor mijn werk heeft aan den dag gelegd en nooit is in gebreke gebleven waar het er op aankwam sekure inlichtingen aangaande uitspraak en beteekenis der woorden te verschaffen.

Eindelijk mag ik niet nalaten den naam van den heer Leopold PAUWELS te vermelden, aan wiens schrandere zorg voor het zetten en drukken van het fonetisch gedeelte dezer publicatie werd toevertrouwd.

Aan allen zeg ik hartelijk dank.

DE SCHRIJVER.

Brussel, October 1936.

OVER DOEL EN METHODE

Ik ben den lezer eenige ophelderingen' verschuldigd aangaande het doel en de methode van dit werk.

Mijn doel was, als antwoord op de prijsvraag door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgeschreven, niet enkel de van de Nederlandsche *koinè* afwijkende woorden en uitdrukkingen op te teekenen, en alzoo een idioticon in den strengen zin des woords te leveren, maar een zoo volkomen mogelijk beeld te geven van den Leuvenschen tongval, gelijk hij door mijne Leuvensche tijdgenooten gesproken wordt. Immers wanneer het een Brabantschen tongval geldt, d. i. een van die welke eene overwegende rol in het vormen onzer gemeenschappelijke beschaafde taal hebben gespeeld, dan moet men altijd vreezen, in het beschrijven er van, eene bijzonderheid, hoe nietig ook in schijn, achterwege te laten en aldus aan de geschiedenis der Nederlandsche taal zelve afbreuk te doen. Daarbij komt, dat de tongvallen op zich zelf van belang zijn voor de algemeene taalstudie. Hoe jammer, dat vroegere eeuwen ons niet eenige nauwkeurige en volledige taalstatistieken hebben nagelaten. Wat ware er al niet te leeren uit de vergelijking tusschen den vroegeren en den huidige toestand van een tongval! Welnu voor de taalvorschers van later tijden moet degelijk, overvloedig en betrouwbaar materiaal gegaard worden, dat hun zal toelaten een dieperen blik te slaan in het wezen en het leven der taal in het algemeen.

Om die redenen moest ik er naar streven al de in het Leuvensch dialect gebezigde woorden te verzamelen (1).

Dit neemt niet weg, dat er veel leemten in mijn werk blijven aan te vullen, hetgeen de Leuvensche lezer al te snel zal inzien. Aan hen, die mij dit euvel duiden, zal ik antwoorden hetgeen PLANTIÏN in de voorrede tot zijn *Schat der Nederduytsche Sprachen* op zoo gepaste wijze schreef:

« Mais quoy! L'expérience nous a montré, qu'entreprendre d'amasser et ordonner premierement un Dictionnaire absolut en

(1) Het ware wenschelijk, dat wij voor iedere Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche stad een soortgelijk werk zagen verschijnen. De stedelijke tongvallen zijn 't rijkst aan woorden en wendingen, ze vormen een nauw afgebakend taalgebied en hebben ook meer kans om in latere jaren nieuwe taalvorschers aan te lokken die in staat zullen zijn de boven aangeduide vergelijking met kennis van zaken te ondernemen. De experimenteele fonetiek en de phonograaf of gramfoon zullen eerstdaags, hoop ik, op dit gebied de grootste diensten bewijzen.

quelque langue vulgaire, non encore reglee et mise en art; est autant faisable, comme du premier coup tirer, ramasser, & mettre en ordre toutes les pierres d'une certaine quarriere abondante en toutes sortes de pierres... »

Moge mijn hoop worden verwezenlijkt, dat, na het verschijnen van dit WOORDENBOEK, eenigen van mijn stadgenooten meer belang zullen gaan hechten aan den woordenschat van hun dialect en dat de gewenschte aanvullingen niet al te lang zullen uitblijven.

Vakwoorden. — Inzonderheid diende de terminologie der ambachten verder nagespeurd te worden. Zulke naspeuring gaat met menig bezwaar gepaard, en wie ooit beproefd heeft den ambachtsman op dergelijk punt te ondervragen zal me ten goede houden, dat ik niet zoo volledig ben geweest als het wenschelijk was.

Om er in te slagen al de woorden der ambachten te verzamelen, moet men als het ware met ieder ambacht min of meer vertrouwd zijn; anders blijft men in 't onzekere of niet een belangrijk woord aan 't onderzoek is ontsnapt. Wel was het me mogelijk in eigen persoon tal van ambachtlieden te raadplegen; voor vele ambachten is dit echter niet doenlijk geweest.

Romaansche woorden. — Buiten de woorden van Germaanschen oorsprong dient er ook in een woordenboek van het Leuvensch dialect rekening gehouden met die welke uit de Romaansche talen afkomstig zijn, het Waalsch en vooral het Fransch dat, zooals men weet, door het meerendeel van onze burgerfamilies naast het dialect gesproken wordt. Onder de menigvuldige Fransche indringers heb ik alleen die opgenomen, welke in hunne uitspraak of in hun gebruik het duidelijk kenmerk van het bekomen Leuvensch burgerrecht dragen. Zonder deze m. i. rechtmatige beperking ware dit werk aanmerkelijk in omvang toegenomen.

Zoover wat den woordenschat betreft.

De phonetische spelling. — Om het beeld van den tongval te voltrekken dient de uitspraak der woorden aangeduid. Daaraan valt niet te twifelen.

Reeds toen J.-F. TUERLINCKX, in 1886, zijne *Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* uitgaf, was bij ons de eerste stap in die richting beproefd:

« Gezaghebbende personen, schreef hij in zijn voorrede, onder anderen wijlen hoogleeraar HEREMANS, rieden ons aan, onze

voorbeelden in de volksuitspraak te geven. Hierdoor zou ons idioticon veel eigenaardiger de volkstaal weergeven en zou het tevens een dialecticon zijn. »

Sedertdien schijnt het bij de opstellers onzer Nederlandsche idioticons als regel te gelden, de dialectische klanken, 't zij alleen in de inleiding van hun werk, 't zij in het woordenboek zelf, te schrijven volgens het een of ander min of meer wetenschappelijk stelsel.

Wanneer nu Dr BOEKENOOGEN in zijn merkwaardigen woordenschat der Zaansche volkstaal die spelling verzaakt, voelt hij zich toch genoopt zijne handelwijze te rechtvaardigen:

« Allicht zal het sommigen vreemd toeschijnen, zegt hij, dat, in een dialectisch woordenboek, de woorden in een Nederlandsch gewaad zijn gestoken en niet eene phonetische spelling is gevolgd. Schijnt dit op het eerste gezicht *onwetenschappelijk* (1), ik heb na rijp beraad gemeend in dit geval zoo te moeten handelen, op gevaar af van door een vluchtig beoordeelaar daarom te worden veroordeeld. *Voor andere dialecten*, b.v. voor het Groningsch, het Geldersch of het Limburgsch, *ware een dergelijke handelwijze natuurlijk onverantwoordelijk* (2); voor het Zaansch is dat echter niet het geval, aangezien het dialect bijna geheel plaats gemaakt heeft voor de gewone Hollandsche spreektaal en zich alleen door de eigenaardige uitspraak van enkele klanken en het in gebruik blijven van een aantal oude gewestelijke vormen daarvan onderscheidt. » (*Voorbericht.*)

In den Leuvenschen tongval is de toestand gansch omgekeerd: woordenschat, zelfs morphologie en syntaxis wijken niet zoozeer van de geijkte taal af en het is me gedurende mijn arbeid een genoegen geweest in bijzonderheden te kunnen vaststellen, dat, behalve in de uitspraak, onze tongval zeer dicht bij het Nederlandsch staat. Voorwaar het Brabantsch beslaat eene ruime plaats in de grondvesten onzer taal!

Ik kon dan ook geen oogenblik aarzelen aangaande de methode welke ik in het schrijven der dialectische woorden moest aanwenden. Ik moest het voorbeeld van de Hollandsche, Duitische, Franche, Engelsche dialectologen en de wenken en pogingen mijner bevoegde voorgangers hier te lande in acht nemen, en den natuurlijken weg inslaan door de taalwetenschap aangewezen. Men mocht dit van den opsteller van een Leuvensch woordenboek des te meer eischen, daar hetgeen niet of lastig te verwezenlijken was voor SCHUERMANS, DE BO, TUERLINCKX,

(1) en (2) De cursiveering is van mij.

RUTTEN, JOOS, CLAES, CORNELIS en VERVLIIET, TEIRLINCK, die den taalschat van uitgebreide gouwen hebben opgedolven, integendeel zeer uitvoerbaar is wanneer de taalinventaris beperkt wordt tot een gebied als dat eener stad.

Bezwaren der phonetische spelling en schikking der stof. —

Doch het aanwenden van de phonetische spelling sleept ettelijke bezwaren na zich: ze schrikt den gewonen lezer af en het raadplegen van het woordenboek wordt er in hooge mate door bemoeilijkt, indien er niet in is voorzien, dat iedereen, ook de leek in de phonetiek, het met gemak en vrucht gebruiken kan.

Voor het oplossen van al die moeilijkheden is zorg gedragen. Alleen de man van 't vak heeft iets aan de phonetische spelling; voor hem is die van belang. Het materiaal is trouwens op zulke wijze geordend, dat het phonetisch gedeelte het andere niet in den weg staat. staat. **Het is uitsluitend in klein vetjes gedrukt.**

Er is vooral naar gestreefd den lezer zoo klaar en rechtstreeks mogelijk in te lichten, hem nutteloos zoeken te besparen en, zonder overbodige en plaatsroovende herhaling van woordvormen, alleen het essentiele onder oogen te brengen.

1°) **Kopwoord.** — Het kopwoord wordt **IN KAPITAAL GE-DRUKT.** Ik stel bij elk artikel *het Nederlandsch woord voorop.* Wanneer het woord van Germaanschen oorsprong is en bij VAN DALE niet voorkomt, dan schrijf ik het in den theoretisch Nederlandschen vorm (1), met een sterretje vooraan, b.v. *BREI znw. (stoep).

In geval van Waalsche of Fransche ontleening, wanneer het woord bij VAN DALE niet is opgenomen, schrijf ik het in den Franschen of theoretisch Franschen vorm; b.v.: CAMBRURE znw. (schoenmakersterm).

Woorden van Latijnschen of Romaanschen oorsprong, wanneer die niet reeds vernederlandscht bij VAN DALE voorkomen, verschijnen hier in hun oorspronkelijken vorm. Ze zijn trouwens in gering getal aanwezig.

Wanneer het kopwoord een Romaansche ontleening is die in het dialect enkel of ook de Fransche uitspraak heeft bewaard, dan wordt het door de aanduiding (FR.) gevolgd, al zijn dienaangaande meest alle inlichtingen in den tekst verschaft: *quod abundat non vitiat.*

Voor de rangschikking der kopwoorden is de alphabetische orde toegepast daar, waar het alleenstaande woorden geldt, of

zulke, welke een zeker belang opleveren. De minder belangrijke van de samengestelde of afgeleide verschijnen, om niet al te veel plaats in te nemen, onder het voorvoegsel of het grondwoord.

2°) **Leuvensche vorm.** — Daarna komt, **met vette letters**, de afbeelding van het dialectwoord zooals het *in pausa* wordt uitgesproken, met inachtneming van den inwendigen sandhi. Trouwens overal waar de phonetische transcriptie wordt gebezigd is met den sandhi rekening gehouden, ook in de voorbeelden.

De betoning van het dialectwoord wordt dan alleen aangeduid wanneer ze van de Nederlandsche verschilt of — waar het ontleende woorden geldt — wanneer ze niet overeenkomt met die van 't oorspronkelijk woord.

3°) **Morphologische aanduidingen.** — Onmiddellijk daarachter verschijnen: a) voor de zelfstandige naamwoorden: geslacht, meervoud en diminutief; b) voor de bijvoeglijke en andere naamwoorden en bijwoorden, eventueel tusschen haakjes: comparatief en superlatief; c) voor de werkwoorden tusschen haakjes: het praet., ind. en part.

Waar die aanduidingen ontbreken worden de vormen gemist.

4°) **Beteekenis der woorden.** — Daarop volgt de beteekenis van het woord, vooral wanneer verwarring mogelijk is. Daar waar een voorbeeld den zin van een woord voldoende verklaart, wordt soms alle verdere uitleg vermeden. Vaak werd tot het vaststellen der beteekenis het Fransch of het Latijn te hulp geroepen, ofwel naar de Nederlandsche woordenboeken, waaronder in de eerste plaats VAN DALE, verwezen (WDB.).

5°) **Voorbeelden.** — Nu komen eventueel de voorbeelden aan de beurt: ze dienen of om klaarder dan door een bepaling de beteekenis aan te duiden waarin het woord in het dialect gebezigd wordt, of om een levendiger beeld te geven van Leuvensche wendingen, soms ook om syntactische redenen.

De voorbeelden verschijnen meestal *met cursiefletters* in den Nederlandschen of theoretisch-Nederlandschen vorm, wanneer de dialectische uitspraak gemakkelijk uit het overige op te maken is; enkel in den phonetischen vorm, **met vetjes gedrukt**, wanneer die voor ieder lezer begrijpelijk is; soms in beide vormen achter elkaar.

In den theoretisch-Nederlandschen vorm van de woorden der voorbeelden is geen andere sandhi-wijziging aangeduid dan voor de einde-en.

(1) D. i. in de Nederlandsche omkleeding van het Leuvensch woord.

In de phonetische teksten, het zij hier herhaald, zijn al de sandhi-wijzigingen aangeduid. De woorden staan gedrukt zooals ze worden uitgesproken: het kopwoord geeft de uitspraak weer naar de wijze waarop ze zich in pausa voordoet, de voorbeelden volgens de ziphonetiek.

6°) **Vergelijking met Zuidnederlandsche Idioticons.** — Naar deze Idioticons is zooveel mogelijk verwezen. Ze werden alle met zorg geraadpleegd, en aangehaald waar het paste. Ook Romaansche dialectwoordenboeken werden niet verwaarloosd.

7°) **Opmerkingen.** — Semantisch-historische aantekeningen, waarbij archief- of andere teksten zijn aangehaald, zal de lezer insgelijks aantreffen; ze kwamen uit den aard van den tongval bij weinige woorden te pas.

Aan phonetisch-historische nota's heb ik me hier en daar ook gewaagd; niet minder aan etymologie, waar het woorden gold die nooit besproken of tot nog toe ongenoegzaam verklaard werden. Zulke aantekeningen staan telkens onder de rubriek **OPMERKING** op 't eind van de afzonderlijke artikels.

* * *

Ten einde tot het doelmatig raadplegen van dit woordenboek de voornaamste aanwijzingen samen te vatten, worde hier nogmaals in het kort het gebruik van de verschillende lettersoorten aangegeven:

GEWOON KAPITAAL: de kopwoorden;

KLEIN KAPITAAL: de verwijzingen naar schrijvers of naar woorden die men op hun alphabetische plaats als kopwoorden terugvindt; de vermelding van afgeleide of samengestelde woorden die men al of niet op hun alphabetische plaats aantreft;

Vetjes: de phonetische transcripties van Lv. woorden en wendingen met aanduiding van alle sandhiwerkingen;

Cursief: de vernederlandschte vorm van dialectische woorden en wendingen; de titels van aangehaalde werken;

Gewoon romein: de verklaringen.

* * *

Gelieve de goedgunstige lezer mij te verontschuldigen indien hier of daar iets aan de schikking van het aanzienlijke materiaal mocht haperen. Het ontbrak den schrijver niet aan goeden wil, veeleer aan kracht en tijd.

Leuven, Januari 1904.

Voorloopige lijst van de in het woordenboek gebezigde afkortingen en teekens

Afkortingen:

AFL.	Afleiding.
alg.	algemeen.
bet.	beteekent, beteekenis.
BIJBELT.	Bijbeltaal, —term.
bn.	bijvoeglijk naamwoord.
bw.	bijwoord.
cl.	CLAES (Dés.), <i>Bijvoegsel aan de Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon.</i>
comp.	comparatief.
cv.	CORNELISSEN en VERVLIEET, <i>Idioticon van het Antwerpsch Dialect.</i>
D.	DE BO, <i>Westvlaamsch Idioticon.</i>
DE C. EN TE.	DE COCK en TEIRLINCK, <i>Kinderspel en Kinderlust in Zuidnederland.</i>
denom.	denominatief.
deverb.	deverbatief.
dgl.	dergelijke.
dim.	diminutief.
fig.	figuurlijk.
FR	Fransch.
geb.	gebezigd.
gebr.	gebruikt, gebruiken.
GENEESK.	Geneeskundige term.
Germ.	Germaansch.
gez.	gezegd.
Hgd. of Du.	Hoogduitsch.
HAUST.	<i>Dictionnaire Liégeois.</i>
H. T. D.	<i>Handelingen van de Koninkl. Commissie voor Toponymie en Dialectologie.</i>
J.	AM. JOOS, <i>Waasch Idioticon.</i>
KERKT.	Kerktaal.
KIL.	KILIAEN, <i>Etymologicum.</i>
KINDERT.	Kindertaal.
klemt.	klemtoon.
Lat.	Latijn.
Leuv.	Leuven, Leuvensch.
<i>Leuv. Bijdr.</i>	<i>Leuvensche Bijdragen.</i>
L. G.	L. GOEMANS.

m.	mannelijk.
Milit.	Militaire taal.
Mndl. of Mnl.	Middelnederlandsch.
mv.	meervoud.
Ohd.	Oud-hoogduitsch.
Ndl. of Nl.	Nederlandsch.
o.	onzijdig.
OPM.	Opmerking.
PIRSOUL	<i>Dictionnaire Wallon-Français.</i>
PLANTIJN	<i>Schat der Nederduytscher spraken.</i>
pron.	pronomen.
R.	RUTTEN, <i>Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticon.</i>
R. F.	ROBERT FONCKE, <i>Uit het Mechelsch Dialect.</i>
SAMENST.	Samenstelling(en).
SCH.	SCHUERMANS, <i>Algemeen Vlaamsch Idioticon en Bijvoegsel aan het Algemeen Vlaamsch Idioticon.</i>
Scherts.	Schertsend.
Schilderst.	Schilderterm.
SCHOENM.	Schoenmakerterm.
SCHOOLT.	Schoolterm.
STOETT	<i>Nederlandsche spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden.</i>
te of t.	TEIRLINCK, <i>Zuid-Oostvlaandersch Idioticon.</i>
telw.	telwoord.
T. F.	TOM FRANDELS, <i>Leuvensche Bloemlezing.</i>
TU.	TUERLINCKX, <i>Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon.</i>
tw.	tussenwerpsel.
uitdr.	uitdrukking(en).
uitspr.	uitspraak.
VAN EVEN, L. P. P.	<i>Louvain dans le Passé et dans le Présent.</i>
VERDAM	<i>Middelnederlandsch Woordenboek.</i>
vgw.	voegwoord.
vr.	vrouwelijk.
vz.	voorzetsel.
w.	woord(en).
W. B.	WILLEM BOONEN, <i>Geschiedenis van Leuven geschreven in de jaren 1593 en 1594 thans voor de eerste maal uitgegeven door Ed. Van Even (Leuven, 1880).</i>
WDB.	Nederlandsche Woordenboeken, inz. VAN DALE'S <i>Groot Woordenboek.</i>
wkw.	werkwoord.
wkw. samenst.	werkwoordelijke samenstelling(en).
wsch.	waarschijnlijk.
zeld(z).	zelden, zeldzaam.
zndl.	Zuidnederlandsch.
Zn(dl). Id(iot).	Zuidnederlandsche Idioticons.
znw.	zelfstandig naamwoord.

Teekens :

5	neemt de plaats in van den voorafgaanden hoofdvorm.
..	dient om in een vorm gedeelten van het behandelde woord te vervangen.
*	staat vóór een theoretischen vorm.

Phonetische letterteekens :

N. B. — De phonetische letterteekens werden met de noodige zorg in het eerlang van de pers gaand *Phonetisch en Spraakkundig Overzicht* bepaald. Hier worden alleen die teekens met een korte verklaring voorzien welke tot vergissing kunnen aanleiding geven.

:	achter een klank inz. een klinker duidt de ± lange uitspraak aan.
ä	is de palataal gekleurde a.
ā	is nagenoeg de Fr. nasale a.
é	is de gesloten e.
è	is de open e.
ē	is nagenoeg de Fr. nasale è.
ə	is de onduidelijke vocaal.
°	is de onduidelijke naslag in pseudo-diphthongen.
i	is nagenoeg de Ndl. ie.
i	is de i-naslag in pseudo-diphthongen.
o	is nagenoeg de Ndl. open o (in ontleende w.).
ō	is nagenoeg de Fr. nasale o.
ö	is nagenoeg de Fr. ± lange, open o.
ö	is de palataal gekleurde o.
ø	is een ± lange gesloten o zonder lippenronning.
u	is ongeveer de Ndl. oe. Du. u.
u	is u zonder lippenronning.
y	is Fr. u, Du. ü.
q	is Fr. g d.i. stemhebbende velare explosief.
x	is Ndl. ch.
k, g, x	zijn de palatale k, g, x.
l	is palatale l, Fr. l mouillée zooals ze nog in zekere gedeelten van Frankrijk klinkt, waar ze niet tot yod overging.
n	is de palatale n.
n	is de velare n.
š, ž	zijn de Fr. ch en j.

De publicaties van de Academie worden in de handel gebracht door de N. V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen.

VOORBERICHT

Het eerste deel van dit Woordenboek verscheen in 1936. Ten gevolge van een samenloop van ongunstige omstandigheden, waaraan de tweede wereldoorlog niet vreemd is, was het de auteur sindsdien onmogelijk het tweede persklaar te maken.

Op verzoek van het Inter-Universitair Centrum voor Neerlandistiek werd Dr. L. DE MAN bereid gevonden om het, in samenwerking met de auteur, te voltooien.

De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde wenst Dr. L. DE MAN hiervoor haar dank te betuigen. Zij is er van overtuigd, dat alle dialectologen het verschijnen van dit tweede deel met vreugde zullen begroeten.

Het feit echter, dat het niet door dezelfde drukker werd verzorgd als het eerste, brengt mede, dat het typografisch uitzicht ervan enigszins anders is geworden. Aldus werd o. m. de Leuvense vorm van trefwoorden en voorbeelden in het eerste deel schuin gedrukt, hier niet. De Academie verontschuldigt zich hierover bij de gebruiker van het werk. Ze durft de hoop te koesteren, dat zulks hem bij het raadplegen van het Woordenboek niet zal hinderen. De fonetische transcriptie is identisch gebleven; dat zal wel hoofdzaak zijn.

Dr. LEO GOEMANS heeft het geluk niet mogen beleven, het tweede deel van zijn Woordenboek, waaraan hij jarenlang met zoveel kunde en liefde zijn beste krachten heeft gewijd, te zien verschijnen. De Academie neemt deze gelegenheid te baat om in hem te huldigen: de man van wetenschap, de trouwhartige en gemoedelijke collega, de Bestendige Secretaris, die gedurende meer dan dertig jaar haar belangen naar zijn beste vermogen en met volle toewijding heeft behartigd, en haar prestige in soms zeer moeilijke omstandigheden hooggehouden.